

Modern dünyanın *nasıl yaşamalı* sorusuna cevap veren düşüncelerin tamamında bir krize sebep olduğu doğru. Felsefe ve Etik, günlük siyaset kadar namı olmayan meseleler ve kendi saçlarından ayıkladıkları bitlerle idare etmeye çalışıyor gibi, dinler bilimi ve genişleyen dünya görüşünü nasıl değerlendireceklerini bilemiyor, hikmet kaybolmuş. İnsanların söyledikleriyle yaşadıkları arasında bir tutarlılık aramak devri geçmiş, hepimiz dünyanın kalabalığı karşısında ne kadar küçük ve zavallı olduğumuzu hatırlıyoruz her gün. Sesimizin de, yaptıklarımızın da bir önemi yok.

Yine de bu krizin ideolojilerden çok dinleri vurduğu da açık. Bir yandan *sosyalist* olup, bir yandan kapitalizmin nimetlerini sonuna kadar kullanma meraklısı insanlarda da farkedilen bir tuhaflık var ancak dini kaynaklı düşüncelerin yarattığı tutarsızlık daha bariz.

Daha bariz, çünkü dinin kaynaklarının biraz daha bağlayıcılığı mevcut. Sosyalizm'de *efal-i mükellefin* olsa, Starbucks'a gitmek en azından *mekruh* olurdu ama taraftar toplamaya meyyal düşüncelerin ahlaki doğrular konusunda ahrazlığı avantaj olduğundan, kişiler hem sosyalist olup, hem de kapitalist düzenin içinde mırıl mırıl idare edebiliyorlar.

Müslüman için bu daha zor. Çünkü meseleyi getirip kişinin yaşadığı hayata bağlıyor, insanın (kendisi küçük de olsa) yaptıklarından sorumlu olduğunu hatırlatıyor. Bir yandan tefecilik yapıp, bir yandan müslümancılık oynamak (imkansız değilse de) yokuş.

Bunun dini anlayışa getirdiği bazı problemler de mevcut. Modern hayat dini kişiselleştirdiği ve onda toplumun geneli hakkında söz söyleme hakkı görmediği için, faiz veya içki gibi dinin haram saydıklarını ortadan kaldırmak mümkün olmuyor. Bunun üzerine, bir de modern sistemin getirdiği karmaşık cihazların değerlendirilmesinin sağlıklı yapılamayışını ekleyin. Misalen kağıt para gibi, temelde devletin halkın elindekini çalmasına hizmet eden bir aracın faiz yasağına ne kadar girdiğini değerlendirmek zor. Zenginlik ve ekonomiyle ilgili hemen bütün kavramların kağıt para emisyonu ile doğru- dan ilgili olduğu yerde, *enflasyon oranında faiz, riba olur mu* sorusu çetin ve hafiften anlamsız bir soru. Tek geçerli ekonomik değer altın olduğu bir yerdeki yasağı şimdiye uygulamak gerekirse, halktan izinsiz para basılmasının, kambiyo işlemleri ve arbitrajla para kazanmanın, siyasi otoriteye bağımlı ekonomik ölçü birimi olan paranın, menkul kıymet oyunlarının da değerlendirilmesi gerekir. Derin bir tahkikle bunların çoğunun riba yasağının hikmetine dahil olacağını ve haram kabul edileceğini düşünürüm.

Buna bakıp *din artık işe yaramaz* da diyebiliriz tabi, bu birinci seçenek. Ancak bana bunları düşündüren ve elimden geldiği ölçüde *doğru yaşamak* diye bir şeyin varlığına inandırmanın İslam olduğunu da gözardı edemem. Dün de, bugün de, yarın da kişisel menfaatlerin doğrulukla çatıştığı her yerde İslam'ın söyleyecekleri, seküler ahlak teorilerinin söyleyeceklerinden, en azından nezdimde, daha etkilidir. İnsanlar ne yapılması gerektiğini bilir, hepimiz yaşadığımız bu hayattan daha iyisini yaşayabileceğimizi biliyoruz, üzerimize düşen vazifelerin farkındayız, ancak bunu uzun vadeli devam ettirebilmek için destek rasyonellik veya felsefe yoluyla gelmiyor; *kırmızı ışıktaki geçmek kötü* ile *kırmızı ışıktaki geçmek haram* arasında bir bağlayıcılık ve ton farkı var.

Yazı alıp başını gidiyor, söylemek istediğim asıl meseleye geleyim: Modern çağın karmaşıklığının getirdiği nimetlerden yararlandığı ve bunlarda hak ve hakikat ölçüsü aramadığı halde, etrafına karşı en birinci müslüman görünmeyi becerebilen insanlardan bahsetmek istemişim. Muamelata dair işine gelmeyen kuralları önemsemediği halde, işine geldiği ölçüde dini referansları psikolojik harp cephaneliği olarak kullananlardan.

Adam Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, hatta bir de memur, devletin sağladığı imkanları kullanıyor, onun iyi bir vatandaşı; ancak devletin mahkemesi onu boşadığında, *ben dini nikah yaptım, boşamam da boşamam* diyor. Bu söylediği dinen de saçmalık, çünkü farzımuhal dinen makbul bir mahkeme de aynı şekilde boşayabilirdi, ancak devletin pek de müslüman olmadığı, sağladığı bütün imtiyazları değerlendirirken değil, adamın aklına o zaman geliyor. Bir başkası, dinen namuslu kadına iftira en ağır sözlerden olduğu ve birine *zani* demek için cinsel birleşmeyi gören dört şahit gibi pratikten öte bir şart gerektiği halde, birine etek boyu kısa diye her tür lafı edebiliyor. Bir kadına zina ithamında bulunmanın ne demek olduğundan ve gizli kalmış bin zinanın, bir zina iftirası kadar önemi olmadığından habersiz veya habersiz kalmak işine geliyor.

İnsanın dini hassasiyetlerle modern çağa tamamen uyumsuz bir görüntü sergilemesinde, bunu savunmasında, tutarlı olduğu sürece eleştirilecek bir taraf görmüyorum. Modern hayatın karşısında mağlup olmuş bir hayat biçimini takip etmeyi, tüm dezavantajlarına rağmen sürdürmeye çalışmasında saygı duyulacak da bir taraf var. Asıl ikiyüzlülük dinin sağladığı psikolojik ve sosyal konforu sonuna kadar istismar ederken, modern hayatın, ekonomik ve siyasi cihazların imkanlarını tepe tepe kullanınca ortaya çıkıyor.

Din ile dünyanın birbirinden ayrılmasının (hele İslam'da) mümkün olmadığını biliyoruz. Mamafih (dinî jargonu alıp satan manasına) *İslamcı* diyebileceğimiz bu insanların dini ve hikmeti kavrayışlarının hemen hiçbir zaman dünyayı daha iyi bir yere dönüştürmeye namzet olmadığına da farkındayız. Türkiye'deki İslamcılık tecrübesinin gösterdiği de, iktidar, güç ve sair imtihanlar karşısında İslamcılarının en dünyeviden daha dünyevi bir hale girebileceği ve iktidar hevesinin gerisinde ter dökülmüş bir murakabe çilesinin olmadığıdır. Ekonomiden Amerikan tarzı liberalizm, siyasetten fırsatçı faydacılık, hukuktan *Batı'da neyse öyle yapmak* anlayan insanların ve onların sürüklediği kitlelerin daha iyisini ortaya koymasını beklemek anlamsızdır.

Yarım dindarlardan oluşan topluluk, işine gelen bir din üretir. Zor olan kısımları es geçer, görmez, duymaz, anlatmaz, unuttur; kolay olan kısımları da birbirine tasallut etmekte kullanır. Günümüzde zor olan kısım yeryüzünde hakkı ve adaleti temsil etmek, güçlülere karşı menfaat ve siyaset hevesinin ötesinde *Allah rızası* için mücadele etmektir. Kolay olansa kadını ezmek, dini öncelikleri sulandırmak, ibadetlerin ayrıntısıyla uğraşmak ve İslamı bir merasim dini haline getirmektir. Dindarlaşma deyince kimsenin aklına birincisinin gelmeyişi ve ikincisinin gelmesinde Türklerin gerçek dinine dair bir işaret var.